

De gebruiksdruk in historische stadsparken is vaak hoog. Om dit in goede banen te leiden is het belangrijk om een beheersvisie op te stellen waarin de draagkracht van een park is vastgesteld en het gebruik dat daarbij past. Hoe je dit doet, vind je ook op www.groenerfgoedzorg.nl.

Nieuwe website www.groenerfgoedzorg.nl

Groene erfgoedkennis in hapklare brokken

Ben je als gemeente eigenaar van een erfgoedparel, maar weet je niet goed hoe je hiervoor een specifiek beheerplan opstelt? Dan biedt de nieuwe website www.groenerfgoedzorg.nl uitkomst. Stap voor stap wordt uitgelegd hoe je een tuinhistorisch onderzoek aanpakt, een beheersvisie en -plan opstelt én hoe je specifieke historische elementen laat onderhouden. Van het knippen van topiaria tot het snoeien van de oranjeriebomen.

Tekst Miranda Vrolijk

Beeld Miranda Vrolijk en Ben Bakkenes

In Nederland hebben we 1.300 groene rijksmonumenten, daarnaast zijn er nog honderden gemeentelijke monumentale parken. In een groot aantal van die gemeenten wordt het groen erfgoed met zorg beheerd en onderhouden, benadrukt groen-erfgoedsspecialist Ruurd van Donkelaar uit Koekange. Sinds enige tijd is hij door de stichting ERM (Erkende Restauratiekwaliteit Monumentenzorg)

aangesteld als adviseur. Een van zijn belangrijkste taken is om de erfgoedkennis beter te ontsluiten. En dat is nodig omdat groen erfgoed toch ook in een aantal gemeenten een ondergeschoven kindje is.

„Het wordt dan wel onderhouden, maar gewoon als een groen park, als recreatiegroen. Het is mooi, er wandelen mensen, maar de eigenheid van het groen erfgoed staat niet bovenaan. Het wordt dan alleen onderhouden en niet in stand gehouden. Dit laatste betekent dat je bepaalde waarden die een historische groenaanleg heeft, meeneemt naar de volgende generatie. Door regulier onderhoud kunnen beelden heel snel verwateren.”

Als voorbeeld noemt Natascha Lensvelt, tuin- en parkenspecialist van de RCE (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed), de zoektocht naar een plek waar bomen

€8 miljoen aan SIM-subsidie

geplant kunnen worden als compensatie uit een ander gebied. „Dan worden ze in een historische groenaanleg aangeplant, maar niet volgens de oorspronkelijke ontwerpgedachte. Met een kennisoog zie je dan bijvoorbeeld dat die bomen in de zichtlijn staan.” Een ander voorbeeld is het verdwijnen van de bloeiende heesterlaag in parken, omdat grote gazons met hier en daar een boom als veiliger worden ervaren. „Maar vroeger zag het er anders uit in de gebruikte tuinstijl.”

Bestekteksten voor erfgoed

Een kleine drie jaar geleden publiceerde de stichting ERM de Uitvoeringsrichtlijn Hovenierswerk historische tuinen en parken (URL 6010). Een hele mond vol, daarom ook wel kortweg URL genoemd. In dit document wordt van alle mogelijke beheerklussen waar groen erfgoed om vraagt, omschreven hoe het werk moet worden uitgevoerd: van het onderhoud van bomen en bosbeplanting tot die van waterpartijen en waterlopen. Historisch groen vraagt nu eenmaal om een andere, zorgvuldigere aanpak dan doorsnee groen. „Dit betekent niet dat je als beheerder net als de tuinbaas vroeger met je snoeischaar het hele park met de hand moet onderhouden”, zegt Van Donkelaar, die intensief heeft meegewerkt aan het opstellen van de URL. „We kijken ook hoe we de modernste technieken, zoals

Voor rijksmonumenten geldt een instandhoudingsverplichting. Eigenaren kunnen bij de RCE (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed) subsidie aanvragen voor kosten die bijdragen aan de instandhouding van het rijksmonument. „Alle eigenaren, dus ook gemeenten”, zegt Natascha Lensvelt van de RCE. Deze zogenoemde Subsidieregeling instandhouding monumenten (SIM) gaat over planmatig, sober onderhoud. De eigenaar stelt voor de aanvraag een zesjarig instandhoudingsplan op, dat is de tijdsperiode waarvoor de subsidie verstrekt wordt. Vanaf 2019 bedraagt de subsidie maxi-

maal 60% van de subsidiabele kosten. Dit was 50%. Lopende subsidieaanvragen houden het percentage van 50%. Daarnaast is het bedrag dat beschikbaar is voor groene rijksmonumenten dit jaar verhoogd van €5 miljoen naar €8 miljoen per jaar. Een voorwaarde voor de verstrekking van subsidie is dat de eigenaar van het groene rijksmonument het onderhoud volgens de URL 6010 uitvoert of laat uitvoeren. De subsidie is nadrukkelijk bedoeld voor het onderhouden van het rijksmonument, en niet voor renovatie, herstel of andere forse ingrepen.

drones, kunnen inzetten bij het beheer van erfgoed. Het is én-én, het historische ambacht, gecombineerd met de technische mogelijkheden van nu.”

De URL is in eerste instantie bedoeld als instrument voor de opdrachtgever. Die kan daarmee een betere opdracht verstrekken aan het bedrijf dat hij in dienst heeft. „Daaronder vallen uiteraard ook de gemeenten”, zegt Walter de Koning, directeur van stichting ERM. „Die kunnen de teksten uit de URL eveneens gebruiken voor bijvoorbeeld het opstellen van bestekken.” De URL is echter een lijvig document. Om het opdrachtgevers gemakkelijker te maken is de informatie uit de Uitvoeringsrichtlijn opgeknippt

in hapklare brokken. Die zijn sinds dit jaar op de nieuwe website van stichting ERM - www.groenerfgoedzorg.nl - per thema te raadplegen. Hagen, topiaria en berceaus is zo'n thema, maar ook borders en bloemperken, stinzenbeplanting of bomen en bosbeplanting.

Eerst prioriteiten stellen

In de Uitvoeringsrichtlijn staan beheermaatregelen voor het erfgoed in het algemeen. Elke historische groenaanleg heeft echter zijn eigen specifieke inrichting, waarden en gebruik. Daarom is het belangrijk om eerst een beheervisie met prioriteiten op te stellen voordat je naar de URL grijpt, stelt Van Donkelaar.

Stel je wilt als gemeente een verbeterslag maken en het beheer van monumentale parken onder de loep nemen, dan adviseert Lensvelt om eerst een tuinhistorisch onderzoek te laten uitvoeren. „Zodat je weet wat je hebt, hoe heeft het park er in verschillende fasen uitgezien? Wat is daarvan over, hoe gebruiken we het park en hoe willen het gebruiken? En op welke punten vraagt dit aanpassingen?” Op grond daarvan stel je een beheervisie op, die je vervolgens vertaalt naar een beheerplan met concrete uitvoeringsmaatregelen waarbij je de URL als leidraad kunt nemen. Die drie stappen, onderzoek, planvorming en uitvoering staan ook op de nieuwe website beschreven met de daarbij behorende hulpmiddelen, zoals de richtlijnen tuinhistorisch onderzoek.

Grenzen gebruik bereikt

Lensvelt ziet dat sommige historische

Op www.groenerfgoedzorg.nl is de Uitvoeringsrichtlijn Hovenierswerk historische tuinen en parken toegankelijker gemaakt. Het lijvige document is per thema opgeknippt, met de teksten uit de URL kunnen bijvoorbeeld bestekken worden opgesteld.

Voor landgoed Het Laer heeft gemeente Ommen een SIM-subsidie bij de Rijksoverheid aangevraagd en toegewezen gekregen. Daarmee is onder meer het uitgebreide grachtenstelsel opgeschoond.

parken momenteel wel erg intensief worden gebruikt, denk bijvoorbeeld aan alle evenementen en festiviteiten als fairs, hardlooptwedstrijden, foodfestivals en muziekoptredens, die in het groen plaatsvinden. „Daarmee zijn in sommige parken de grenzen van het gebruik bereikt. De grond rondom bomen raakt enorm verdicht of stukken gazons zijn voortdurend kaal omdat ze na gebruik telkens opnieuw moeten worden ingezaaid.” Een beheervisie helpt dit voorkomen, wanneer je bijvoorbeeld van tevoren de draagkracht van een park inschat, welk gebruik daarbij past en budget reserveert voor het herstellen van eventuele schade.

Dit betekent uiteraard niet dat er volgens Lensvelt, Van Donkelaar en De Koning helemaal niets meer kan plaatsvinden in parken. Integendeel, historisch groen kan alleen maar voortbestaan bij de gratie van gebruik. Lensvelt: „Het is vooral belangrijk dat kinderen er van jongs af aan komen, zodat ze een band opbouwen met de plek en er terug blijven komen. Net zoals oma er vroeger ook al wandelde.”

Op www.groenergoedzorg.nl vind je ook welke subsidies er beschikbaar zijn voor het in stand houden en restaureren van groen erfgoed. Een belangrijke daarvan is de SIM-subsidie (zie kader). Deze is bedoeld voor het in stand houden van

rijksbeschermd groenaanleg. Dit jaar is het bedrag verhoogd van €5 miljoen naar €8 miljoen beschikbare subsidie. „Alle redenen dus voor gemeenten om subsidie aan te vragen wanneer zij eigenaar zijn

van een rijksmonument”, stelt Lensvelt. Voor het opstellen van de aanvraag kun je een deskundige met tuinhistorische kennis inschakelen (zie kader gemeente Ommen). <

Ben Bakkenes, gemeente Ommen:

„Investeren in tuinhistorisch deskundige levert sneller subsidie op”

Gemeente Ommen heeft in 2017 bij het RCE SIM-subsidie aangevraagd en toegewezen gekregen voor Het Laer, een 95 ha groot landgoed, dat gedeeltelijk rijksmonument is. Ben Bakkenes, projectmedewerker openbaar groen van de gemeente, legt uit dat hij het onderhoud op het landgoed wilde intensiveren, maar dat daarvoor de financiële middelen onvoldoende waren. Een SIM-subsidie van het Rijk zou uitkomst kunnen bieden, al benadrukt Bakkenes wel dat het een co-subsidie is. „De gemeente zelf zal ook over de brug moeten komen met budget.” Voor de aanvraag waarbij een onderhoudsplan voor de komende zes jaar moet worden opgesteld, schakelde hij Mariska de Boer van Groenergoed.nu uit Utrecht in. Zij is gespecialiseerd in tuinhistorisch onderzoek en het maken van groenbeheer- en werkplannen voor groen erfgoed. Omdat De Boer vaker met dit bijltje heeft gehakt, spreekt zij

beter de taal van de subsidieverstrekker, zegt Bakkenes. „Er is minder ruis op de lijn dan als we dat zelf hadden aangepakt.” De gemeente beschikt over een plank vol met historisch materiaal over het landgoed. „Daar heeft De Boer een goed leesbaar groenbeheer- en werkplan van weten te maken. Bij ons zit het allemaal in het hoofd, maar nu staat het op papier.” Dat plan heeft status, zegt Bakkenes. Het heeft er niet alleen voor gezorgd dat de gemeente van het Rijk SIM-subsidie krijgt, maar ook dat het door het college is vastgesteld. In 2018 kreeg Ommen voor het eerst subsidie, de looptijd is zes jaar. Met de bijdragen bekostigt Bakkenes de broodnodige onderhoudsklussen zoals het onderhoud aan de statige bomenlanen, het schoonhouden van de paden in het parkbos, het opschonen van het uitgebreide grachtenstelsel en het verschrallingsbeheer op de kasteelmotte.